

DE BRONZEN BURGER VAN ROTTERDAM

DOOR NANNIE VAN WEHL

(Zie afbeelding van Erasmus op pagina omslag).

*Erasmus geboren 28 October
1466, gestorven 12 Juli 1536.*

IK woon in Rotterdam. En ik hou van Rotterdam, al ben ik er ingekomen met de klacht: „Hoe kan ik 't hier ooit uithouden!” Ik heb 't uithouden en ik wil niets liever dan 't er nog langer uithouden. Ik heb niets geen verlangen naar een andere woonplaats — ik hou van Rotterdam. Rotterdam heeft plekjes en hoekjes, waar ik bijzonder op gesteld ben. Op de Markt staat een beeld, het beeld van Erasmus en op dat beeld ben ik ook heel erg gesteld. Nooit zal ik 't zó maar voorbijlopen. Altijd moet ik eens opkijken naar dat ernstige gelaat, dat zo aandachtig staart naar het boek in de bronzen handen. Het beeld van Erasmus is niet zó maar een beeld, voor de Rotterdamse mensen. Ze praten erover, alsof daar een mens staat, een bronzen mens. „Ik kwam langs Erasmus — „Ik moest eens even kijken naar Erasmus.” Erasmus doet mee aan hun feesten. Toen Juliaantje geboren was en iedereen zo innig verheugd, kregen de leerlingen van het Erasmiaans Gymnasium ineens vrij. In optocht trokken ze uit, en ze kochten oranje bloemen, en groen, ze brachten Erasmus bloemen, en één kloekke knaap omarmde het beeld, werkte zich langs de forse bronzen gestalte omhoog en duwde een grote oranje sinaasappel boven op de rechtopstaande bronzen pluim van de ronde muts. Elke Rotterdamse moeder zal met elk van haar kinderen weleens naar Erasmus zijn gegaan. Dan heeft ze geheimzinnig tot haar kind gefluisterd: „Dat is nu Erasmus. Erasmus van Rotterdam. Als hij de klok hoort slaan, slaat hij een blad om.” Dat is hier de steevaste mop. — Je snapt 'm? Mij heeft een oude tante die mop ingefluisterd, toen ik nog heel jong was en een bezoek aan Rotterdam bracht. Dwaas genoeg ontkom ik nooit aan de betovering, die deze woorden eens en voor al voor me over het beeld van Erasmus hebben gelegd. Vaak sta ik er geboeid naar te kijken — en waarlijk, 't is me, of 't me niets verbazen en verwonderen zou, als de handen het boekblad omsloegen

van het boek, dat ze zo liefdevol, in zo overgegeven aandacht vast houden. Erasmus is een heel ander beeld dan al de andere beelden in onze stad. Denk je, dat ooit iemand over Gijsbregt Karel van Hogendorp praat? Of over Tollens of over Professor van 't Hoff? Maar Erasmus leeft mee met het leven en de lotgevallen onzer goede stad en dat heeft hij de eeuwen door gedaan, zoals je straks horen zal. Erasmus was een groot geleerde, een groot wijsgeer. Hij is in 1466 te Rotterdam geboren, in de Wijde Kerkstraat. Toen Tuschinski zijn bioscoop Thalia ging bouwen, in 1919, stond er aan de Wijde Kerkstraat nog altijd een klein, zeer oud gebouwtje, dat het geboortehuis van Erasmus moest zijn. Tuschinski heeft de zijgevel van zijn theater toen zó neergezet, dat het oude geveltje erin opgenomen werd. Laat ik je even zeggen, dat er ook geleerden zijn, die beweren, dat Erasmus in Gouda is geboren. Maar kom daar niet mee aan bij de Rotterdammers! Trouwens, elke geleerde zegt, dat het zeer waarschijnlijk is, dat Erasmus te Rotterdam is geboren. De Paus noemt hem in een zijner brieven „Onzen geliefden zoon in Christus, Erasmus, van Rotterdam.” Pas is er een prachtig Duits boek verschenen, waar ik nogal een en ander uit heb geleerd om je van Erasmus en zijn beeld te kunnen vertellen: „Triumph und Tragik des Erasmus von Rotterdam” door Stefan Zweig. Een der opschriften op het voetstuk van het beeld van Erasmus luidt, als een trotse juichkreet: „Hier rees die Grote Zon en ging te Bazel onder —” Ik kan je geen beter kort begrip van Erasmus bijbrengen dan door dat opschrift verder over te nemen. „De Rijksstad (dat is dan Rotterdam) eer' en vier' dien Heilig in zijn graf. Maar 't ligt (licht) der talen, 't zout der zeden, 't heerlijk wonder, Waar met de liefde en vrede de Godgeleerdheid praat. Wordt met geen graf geëerd, noch met een beeld betaald —”

Je ziet hieruit: — Erasmus was zeer knap in vele talen; hij was een groot Godgeleerde, hij was een voorloper der Vredesgedachte, hij predikte liefde en verdraagzaamheid.

Erasmus heeft zeer veel gereisd en zich overal met de geleerdste mannen der streken, die hij doortrok, onderhouden. Zo was hij reeds bij zijn leven tot over het gehele beschaafde Europa beroemd.

In 1536 is hij in Bazel gestorven. Al de redevoceringen en herdenkingen van Erasmus, die je nu in alle kranten en tijdschriften vindt, zijn ter ere van den vierhonderdsten verjaardag van zijn sterfdag, 12 Juli 1536.

Reeds in 1549 kreeg Erasmus zijn beeld in Rotterdam. En sedert is er altijd een beeld van Erasmus geweest in Rotterdam.

Dat beeld heeft heel wat beleefd. Als ik zo 's middags langs Erasmus kom — hij staat zó, dat je bij het boodschappen doen geregeld langs hem komt — denk ik weleens: „Wat heb je 't goed tegenwoordig en wat kan je rustig lezen. Dat is niet altijd zo geweest.”

Een zo grote geest als Erasmus, een mens, die zo overal bekend was, heeft altijd even goed vurige en trouwe vrienden, als bittere en hatende vijanden.

Erasmus' vijanden beweerden, dat hij van den Boze bezeten was geweest. En waarom? Omdat hij Grieks kende! En ook, omdat hij niet precies geloofde, wat men in zijn tijd allemaal geloofde. Men schold hem voor libertijn, dat is: bandeloze. In de loop der eeuwen kwamen telkens die beschuldigingen terug en dan werd er weer tegen het beeld te keer gegaan. Maar op de langen duur wonnen zijn vrienden 't toch steeds en dan gingen er weer een reeks van rustige jaren voor den Bronzen Burger in.

Het eerste beeld, dat Rotterdam voor Erasmus neerzette, was van hout. Het stond vóór zijn geboortehuis, in de Wijde Kerkstraat.

Onmiddellijk leefde het beeld mee met de vreugde der stad.

Filips, de Spaanse Koning, die ons volk later zo gepijnigd heeft, was toen nog hun welbeminde Graaf en Erasmus kreeg een prachtig Latijns vers in de hand, om Filips te begroeten, toen Hij eens een bezoek aan Rotterdam bracht. Dat houten beeld was reeds in 1559 geheel verweerd en verteerd.

Toen kwam er een mooi arduinen beeld. Dat werd opgericht op het bruggewelf vlakbij de Wijde Kerkstraat. Dat bruggewelf is later uitgebreid tot een overkluizing van grote oppervlakte.

De schepen, die van het Boerensteiger naar de Maas willen, moeten een verschrikkelijk eind in 't donker varen. Vlak achter het beeld van Erasmus zie je een hoge, dichte, uitnemend verzorgde

ligusterhaag, die een groot, langwerpige vierkant afperkt. Welnu, dat vierkant is een groot lichtgat voor de schippers bij hun onderaardsen tocht, maar ondanks dat vind ik 't helemaal niet leuk, als ik weet, dat mijn jongen en zijn vrienden met hun boten onder Erasmus doormoeten, als ze van de Plassen naar de Maas willen varen of omgekeerd.

In 1572 is Rotterdam ontzettend door de Spanjaarden geteisterd.

De Spanjaarden waren zeer verbolgen op Erasmus. In hun ogen was hij een ketter en een afvallige. Doch hij heeft juist het bovenmenselijke verricht om den vrede in de Kerk weer te herstellen, toen Luther in 1517 zijn aanklachten tegen de Kerk aanplakte te Wittenberg.

De Spanjaarden schoten het arduinen beeld vol gaten en putten en wierpen het toen te water. Vlakbij de plaats, waar het toen, en nu weer, staat, bevond zich het huis, dat later genoemd werd: „In duyzend Vreezen.”

Het heet nu nog zo, al is er van het oude huis niets meer over. De woede der Spanjaarden moet wel heel erg geweest zijn juist op deze plek — Zovele vluchtelingen als de kelder van genoemd huis had kunnen bergen, waren er in gegaan om te trachten te ontsnappen aan het ruwe geweld. Doch de Spanjaarden moeten door de keldergaten heen hebben geschoten en gestoken, totdat het bloed naar buiten vloeide —

Wel is de naam goed gekozen: „In duyzend Vreezen —.”

Nauwelijks waren de Spanjaarden vertrokken, en God zij dank, voorgoed — in dat deel van Holland kwamen ze niet meer terug — of Erasmus' trouwe Rotterdammers visten het beeld weer op. Hoe bedroefd waren ze, toen ze zagen, hoe het beeld er uit zag. En je begrijpt zelf wel, dat ze in de toen komende jaren, de ergste jaren van de Tachtigjarige oorlog geen geld hadden en ook wel andere zorgen aan hun hoofd hadden, zodat er voorlopig van een nieuw beeld niets kon komen. In 1622 eindelijk was Rotterdam zo goed bij kas, dat het Stadsbestuur bij Hendrik de Keyzer een nieuw beeld bestelde, in brons gegoten.

Dat was het beeld van nu: Erasmus voorstellende, in de lange, wijde toga, de doctorsbaret op het hoofd, een opengeslagen boek in de handen.

Even daarna weigerde datzelfde Stadsbestuur een weduwepensioen aan een dominé'sweduwe, „omdat de toestand van de Stadskas het niet toeliet.” Arme Erasmus! Daar gingen opeens zijn vijanden zeggen: „En voor een bronzen beeld voor dien libertijn, dien door den Duivel bezetene, was er wél geld.” Dat lieten de bewonderaars en ver eerders van den groten Humanist zich niet zeggen en de ruzie was in vollen gang. Weinig had het gescheeld of het beeld was weer te water gegaan.

De Grote Humanist, zo noemen Erasmus' vrienden hem gaarne. Een humanist is een beoefenaar der schone kunsten en wetenschappen. Humanist — je hoort 't, daar zit de betekenis „menselijk” in. Denk maar aan „humaan.”

Met de Schone kunsten en wetenschappen bedoelt men diè kunsten en wetenschappen, die den mens waarlijk tot mens maken, naar 't denkbeeld der geleerde heren: oude talen, oude literatuur en oude geschiedenis: de Humaniora.

Toen kwam er een alleraardigst boekje uit in Rotterdam. Het heette een brief van Erasmus aan de Burgemeesters van Rotterdam. De brief begint: „Nu heb ik toch al zovele jaren als een stil burger in Rotterdam geleefd — waarom willen jullie me nu weer in het water gooien? Zonder hovaardigheid mag ik zeggen, dat onze goede stad door *mij* beroemd is geworden over de hele wereld, en bij het beste deel der mensen. Als jullie me nu weer in het water smijten, zal dat zeker tot Uwe „verkleining” bij Uw bewonderaars strekken.”

De gemoederen zijn toen weer kalm geworden en Erasmus ging weer een reeks rustige jaren tegevoet.

Toen kwam het rampjaar 1672. Je weet: toen de Regering radeloos, het volk redeloos en het Land reddeloos was. De Witten waren vermoord — Erasmus, reeds overleden toen er voor ons land nog geen sprake was van Prinsen van Oranje, (Willem de Zwijger was toen *drie* jaar) had minder dan niets te maken met Staatsen en Oranjegezinden. Maar het volk was redeloos, de éne helft wilde de andere kwellen in de gedaante van hun Vriend — en ze maakten weer aanstalten Erasmus te water te gooien. Voor het zover kwam, heeft het Stadsbestuur het beeld van zijn voetstuk gehaald en het veiligheidshalve opgeborgen.

In Bazel, de stad, waar Erasmus de laatste jaren van zijn leven gewerkt had en waar hij rust, had men van de lotgevallen van den bronzen Erasmus gehoord. Er kwam een verzoek het beeld te mogen kopen. Maar zie — toen wilden de Rotterdammers het toch weer niet kwijt — Bazel werd bedankt voor het aanbod en Erasmus werd weer tevoorschijn gehaald. Hij kreeg zelfs een nieuw voetstuk. Eén der vier opschriften van het voetstuk vermeldt: „Van koper afgegoten en opgerigt 1622 om het bouwvallig Bruggewelf en de breuke des Voetstuks afgenomen 1674. Is aldus hersteld in 1677.” Je ziet, de verzorgers van 't beeld praten er liever maar niet over, dat 't ook is afgenomen, omdat 't in die felle noodjaren telkens opnieuw gevaar liep, te water te gaan. Het heeft de stormen des tijds afgewacht, ergens op een zolder geborgen en mocht vanaf 1677 de buitenlucht weer genieten. In 1720 brak er een zeer dwaze tijd aan. De mensen gingen allemaal aan het speculeren of ze dol geworden waren.

Je leert er in je geschiedenisboek van: 1720. John Laud, Windhandel. Actiehandel.

Enkelen werden in enkele dagen schatrijk, duizenden in diezelfde tijd straatarm. Erasmus moest weer zijn woordje meespreken. Hoe kon het ook anders — hij, wiens meest bekende werk is: *Laus Stultitiae*, Lof der Zotheid — hoe kon hij bij zoveel zotheid rondom hem zwijgen!

Een Rotterdammer, die bij dit alles zijn bezinning had gehouden, ging de dwaze mensen te lijf met hetzelfde wapen, dat Erasmus zo meesterlijk, zo fijn en toch zo onmeedogend had gehanteerd: de Spot.

„Helaas, Merkuur, waar zwerf ik heen?

Ik wil mijn geboorteplaats begeeven

Schoon zij mij praalrijk had verheeven.

Waar is verstand? In welke steên? (steden)

Ik moet van dees malle acties klagen.

In de woelige jaren met al de ruzies tussen Patriotten en Prinsgezinden, die inzetten na 1781, 1782 — heeft het bronzen beeld altijd mee moeten doen. Hadden de Patriotten de overhand, dan kreeg hij hun kleuren en onderscheidingstekenen te dragen. Waren de Prinsgezinden de baas — Erasmus droeg Oranje. Toen de Fransen in 1793 hierheen kwamen en als bevrijders werden ingehaald, moest de stille bronzen burger een vrijheidsmuts dragen boven op zijn doctersbaret. Je hebt die Phrygische mutsen, symbolen der Vrijheid, weleens op een plaatje gezien — net een slaapmuts, het bovenste puntige deel omgeklapt. In den Fransen tijd was de muts versierd met een kokarde in de Franse kleuren: blauw-wit-rood. Gedurende de Franse overheersing beleefde de bronzen Erasmus de donkerste dagen van zijn bestaan, dat op het allerschrikkelijkst en gevaarlijkst bedreigd werd: Napoleon wou het beeld hebben, om van zijn prachtig brons kanonnen te laten gieten. Daar is op slot van zake niets van gekomen, tot opluchting van duizende Rotterdammers. Toen het uur onzer bevrijding van de Franse overheersing sloeg — toen leefde Erasmus weer geheel mee. Uit je geschiedenisles zul je gehoord hebben omtrent die geweldige dagen: bang en heerlijk tegelijk. Nòg waren de Fransen overal de baas, maar de redding daagde al en heel het volk wist: die redding zou door den Prins van Oranje gebracht worden.

Het was door de Fransen streng verboden om oranje te dragen. Op de markt mochten niet eens wortelen en oranje-appelen te koop liggen —

Maar een geestige Rotterdammer wond Erasmus bij nacht en ontij een oranjelint op de baret, en tegen het beeld stond het rijmpje:

Durft niemand nog oranje dragen —

Ik durf mijn ouden kop wel wagen.

Weer kwamen er reeksen rustige jaren voor den bronzen burger.

Toen Rotterdam zijn uitgang naar zee had gekregen: de Nieuwe Waterweg, werd 's Konings verjaardag bijzonder feestelijk gevierd van pure blijdschap.

Dat was in 1863. En weer prijkte het beeld met een aardig vers.

Tussen twee haakjes: de grote Humanist heette voluit Desiderius Erasmus oftewel Geert Geertsen. Je weet immers wel, dat de geleerden uit die tijden hun namen in het Latijn vertaalden?

Het versje luidde:

Als Desideer, de Grote Zon

Nu van zijn voetstuk stappen kon,

Hij zou zich in de reien mengen

Om hulde aan Willem III te brengen.

Met Juliaantje heeft hij ook volop meegedaan: eerst op die heerlijke, zo maar in-elkaar-gezette feestdag 30 April 1910, toen 's morgens vroeg de

blijde tijding uit den Haag kwam en de leerlingen van het Gymnasium dat naar Erasmus genoemd is, zo maar ineens vrij kregen, zo maar ineens bloemen kochten en in de vreugde huns harten. allereerst Erasmus gingen opzoeken, begroeten en tooien. Bij die spontane gelegenheid kreeg Erasmus de sinaasappel op zijn bronzen pluim. Veertien dagen later werd er weer feest gevierd, maar nu netjes in elkaar gezet. Erasmus kwam toen midden in een rijke bloementuin te staan en ik zie nog de prachtige, zeer zwaren en grote lauwerkrans, die de Stille Denker om de hals kreeg.

Hoe zal men hem in de bloemen zetten bij de herdenking van zijn sterfdag! Als men in Rotterdam op het bezoek rekt van vele geleerden uit de nabuurlanden, die plechtig in ons nieuwe Museum Boymans ontvangen zullen worden.

Vanmiddag zal ik eens langs Erasmus lopen, onzen hoogvereerden bronzen burger mijn eerbiedige groet brengen en hem sterkte toewensen voor de drukke dagen, die nu voor hem, en onze goede stad, gaan aanbreken.

Door Kinderen - Voor Kinderen.

OP ZEE.

Het was een mooie morgen. De lucht was helder blauw en er woei maar een klein briesje over de Noordzee. Daarom was het ook prachtig weer voor de vissers om er van te profiteren en er met hun boten op uit te gaan. De vissersvrouwen waren al druk bezig met de netten te knopen. Ook in het huis van de Weerds was het zo. Vader was een wandeling aan het maken om meteen te kijken naar de prachtige blauwe zee. Moeder was aan het knopen en de kinderen waren aan het spelen. Behalve Barendje. Barendje was een beetje uit zijn humeur. Hij zou toch zo goed mee kunnen gaan met Vader om de netten neer te laten en helpen optrekken. Maar och het mocht niet. Moeder was zo ongerust dat hem iets overkomen zou en zei maar: „nee Barendje, als je wat groter bent mag je ook mee, maar nu ben je nog te klein.” Och och, wat vond hij het naar. Toen Vader thuis kwam vroeg hij het nog eens en eindelijk zei Vader: „Nou, van mij mag het wel, maar vraag het nu eerst nog eens aan Moeder.” Nu Barendje vloog gewoon en na lang praten wist hij Moeder over

te halen. Wat was hij blij. Hij sprong van blijdschap haast een meter hoog. „Maar,” zei Vader, „morgen dan heel vroeg op.” Nou, dat beloofde Barendje. De volgende morgen waren ze druk in de weer. Eindelijk was het gewichtige moment gekomen. Ze namen afscheid en Moeder vroeg Vader nog eens of hij heel goed op Barendje wou passen. Het weer was nog prachtig en toen ze een eind gevaren hadden waren ze in volle zee. Nu zei Vader „laat de netten nu maar neer.” Dat liet Barendje zich geen tweemaal zeggen en in een wip was het klaar. Ze haalden op en er waren heel wat vissen opgehaald. Wat waren ze blij. Totdat het weer omsloeg, nu was Barendje niet meer zo blij. De lucht werd donker en het ging al onweten. Barendje werd zelfs angstig. Vader keek ook bedenkelijk, maar hij troostte Barendje toch en zei: „Kom, kom, zo erg is het niet, zo direct is het afgelopen.” En het was zo. Barendje is met de schrik vrijgekomen en hij heeft nog maar een poos gewacht voor hij een tweede reis ging maken.

Ingezonden door JOPIE MATTO, 12 jaar.